

VJERA I SPORT – ODNOSI I PERSPEKTIVE

Boris Milavić

Sveučilište u Splitu
Kineziološki fakultet
boris.milavic@kifst.hr

UDK: 2-145:796
Pregledni znanstveni rad
Rad zaprimljen 5/2018.

Sažetak

Vjera ima vrlo važnu ulogu u životu mnogih pojedinaca te stoga u nekoliko posljednjih desetljeća postaje sve češće predmetom istraživanja, kako u općoj populaciji tako i u medicini. U društvenim istraživanjima vjera se najčešće definira kao snaga religijskih vjerovanja ili kao intrinzična religioznost. U ovom radu prikazane su u istraživanjima često korištene mjere vjere, poput upitnika snage religijske vjere Sv. Klara, autora Plantea i Boccaccinija, te upitnika religijskog indeksa Sveučilišta Duke, autora Koeniga i Büssinga. Zbog višestruke kulturalnosti zapadnih društava u kojima su nastali ti su upitnici najčešće konstruirani za mjerenje vjere u osoba koje mogu pripadati kako različitim denominacijama unutar jedne religije, tako i različitim religijama. Prikazani su i osnovni nalazi o utvrđenim relacijama između mjera religioznosti i različitih psihologijskih konstrukta u općoj populaciji i u nekim populacijama, posebice u populacijama sportaša i mladih. Primjerice, utvrđena je pozitivna povezanost između snage religioznosti i samopoštovanja ispitanika, kao i između snage religioznosti s percipiranim suočavanjem, s nadom i s optimizmom kao mjerama pozitivne psihologije. Predstavljeni su i rezultati različitih istraživanja vjere provedenih u hrvatskom društvu. Predložene su smjernice, kao i mogući istraživački problemi za provedbu budućih istraživanja.

Ključne riječi: duhovna potpora, intrinzična religioznost, nada, pozitivna psihologija, religioznost

UVOD

Vjera ima vrlo važnu ulogu u životu mnogih pojedinaca, te stoga u nekoliko posljednjih desetljeća postaje sve češće predmetom istraživanja u različitim područjima. Istraživanja se provode kako u općoj populaciji tako i u različitim kategorijama osoba. Cilj je ovog rada prikazati širi kontekst proučavanja odnosa vjere i drugih aktivnosti, posebice sporta, s posebnim osvrtima na društvena istraži-

vanja vjere u mladima u svijetu te na društvena istraživanja vjere u Hrvatskoj. Na kraju rada predloženi su mogući istraživački problemi za provedbu daljnjih istraživanja odnosa vjere i sporta, ali i moguća praktična rješenja za organizaciju i provedbu duhovne skrbi za sportaše vjernike.

VJERA I SPORTAŠI

U Hrvatskoj nije utvrđen veći broj provedenih istraživanja vjere u području sporta. Međutim, često se nalaze široko praćeni medijski iskazi značenja vjere u životu vrhunskih sportaša i trenera, primjerice: Marin Čilić, *tenisač*; Josip Radošević, *nogometaš*; Blanka Vlašić, *atletičarka*; Darko Kralj, *paraolimpijski sportaš*; Željko Babić, *rukometni trener*.¹ Razmatrajući ovakva medijska 'svjedočanstva' vjere nekolicine vrhunskih hrvatskih sportaša i trenera, zamjetno je kako su oni svoju snagu i razinu vjere stekli i/ili izgradili uglavnom na jedan od dva načina: prvi je primanje vjere u krugu svoje obitelji; drugi, osobno traženje nakon određenog razdoblja punog različitih problema i 'lutanja' u potrazi za njihovim primjerenim duhovnim rješenjem. Ovi izdvojeni medijski navodi vrhunskih sportaša daleko su od onog što je moguće smatrati znanstvenim istraživanjem u području društvenih znanosti, ali su ipak potencijalno vrlo vrijedni jer buduće istraživače mogu uputiti prema određenim oblicima vjerske prakse ili pak na određena problemska 'područja' i problemske situacije u sportu koja bi bilo vrijedno istražiti.

¹ Detaljnije: Anton Filić (*Večernji list*), Marin Čilić: Ne znam ima li Gospa veze s ovim čudom, ali vjera mi je mnogo pomogla (2014.), dostupno na: <https://www.vecernji.hr/sport/ne-znam-ima-li-gospa-veze-s-ovim-cudom-ali-vjera-mi-je-puno-pomogla-960290>, (pristupljeno 15. 9. 2017.); Bitno.net (P. B.), Josip Radošević ekskluzivno za Bitno.net: Isus je moj jedini pravi uzor! (2013.), dostupno na <https://www.bitno.net/vjera/josip-radosevic-ekskluzivno-za-bitno-net-isus-je-moj-jedini-pravi-uzor/>, (pristupljeno 15. 9. 2017.); Mladi katolici, Intervju: Blanka Vlašić – Nije važno kakvi smo u očima svijeta, već kakvi smo u Božjim očima! (2017.), dostupno na: <http://www.mladikatolici.net/post/164133288737/intervju-blanka-vla%C5%A1i%C4%87-nije-va%C5%BEno-kakvi-smo-u>, (pristupljeno 15. 9. 2017.); Merien Ilić (*Slobodna Dalmacija*), Darko Kralj: Sport, obitelj i vjera izvukli su me iz depresije i alkoholizma (2012.), dostupno na <http://www.slobodnadalmacija.hr/scena/mozaik/clanak/id/162159/darko-kralj-sport-obilj-i-vjera-izvukli-su-me-iz-depresije-i-alkoholizma>, (pristupljeno 15. 9. 2017.); Stanislav Soldo – Mirko Crnčević (*Slobodna Dalmacija*), Obitelj izbornika Željka Babića: Stotinu je puta išao pješice Gospi u Međugorje (2016.), dostupno na: <http://misija.slobodnadalmacija.hr/bastina/clanak/id/17479/Obitelj-izbornika-Zeljka-Babica-Stotinu-je-puta-isaio-pjesice-Gospi-u-Meugorje>, (pristupljeno 15. 9. 2017.).

VJERA I ZDRAVLJE

Ukratko se prikazuju i određeni nalazi povezanosti između vjere i zdravlja (određenih zdravstvenih pokazatelja) koji su u ovom kontekstu zanimljivi, a mogu biti značajni i za daljnje proučavanje odnosa vjere i sporta zbog najmanje dva razloga: prvo, ako se utvrdi kako vjera ima značajnu i važnu ulogu u za čovjeka važnom području zdravlja, pretpostaviti je kako je moguće da će se i u nekim drugim područjima ljudskog djelovanja, poput sporta, pokazati također važnom i značajnom; drugo, prikaz odnosa između vjere i zdravlja može upućivati na znatno širi kontekst vjerskog djelovanja kakav je možda moguće primijeniti i u području sporta; treće, može usmjeriti na područja moguće primjene različitih oblika vjerskih aktivnosti u sportu.

Anne Harrington² navodi kako noviji nalazi epidemioloških i kliničkih ispitivanja, kao i nalazi eksperimentalnih istraživanja, snažno sugeriraju da aktivan vjerski život može učvrstiti zdravlje pojedinca i ublažiti učinke bolesti. Opravdano je pretpostaviti kako su takvi nalazi bili temelj za uspostavu većeg broja sveučilišnih znanstvenih središta za istraživanje takvih fenomena, poput *Središta za istraživanje religije/duhovnosti i zdravlja* na Medicinskom fakultetu Sveučilišta Duke ili *Središta za duhovnost i liječenje* na Sveučilištu Minnesota; u Bostonskoj općoj bolnici djeluje pak *Benson-Henryev institut za tijelo-um medicinu*. Autorica također navodi kako se nalazi odnosa vjerskog života i zdravlja mogu smatrati temeljem za uvođenje rasprava o temi odnosa religija-zdravlje u nastavne kurikule u više od polovice medicinskih fakulteta u SAD-u. Autorica navodi i četiri općenita argumenta koja temelji na različitim nalazima istraživanjima, a koji idu u prilog rasvjetljavanju pozitivnog odnosa vjere/religije i zdravlja: *prvi*, odlaženje u crkvu povećava dugovječnost i poboljšava zdravlje; *drugi*, meditacija i druge kontemplativne aktivnosti reduciraju negativne učinke stresa; *treći*, vjera predstavlja okidač zdravstveno poboljšavajućih „placebo” učinaka; *četvrti*, molitva uistinu pomaže poboljšanju zdravstvenog stanja.

Prvi navedeni argument podupiru brojni znanstveni nalazi. Aktivan religijski život povezan je s nižim krvnim tlakom, nižom hipertenzijom, općenito s manje zdravstvenih problema u starosti,

² Usp. Anne Harrington, *Uneasy Alliances: The Faith Factor in Medicine; the Health Factor*, u: J. D. Proctor (ed.), *Science, religion, and the human experience*, Oxford University Press, New York, 2005., 287-308.

te općenito s dužim životnim vijekom.³ Također, življenje u blisko povezanoj religijskoj zajednici povezano je s nižim stupnjem procjene osobne društvene izoliranosti te ono istodobno može predstavljati općenitu 'zaštitu' od obolijevanja ili smrtnosti osobito u starijoj dobi.⁴ James Proctor⁵ to obrazlaže time što religijska zajednica za svoje članove predstavlja visoko kvalitetnu društvenu, umreženu zajednicu.

U potpori drugom argumentu, moguće je navesti kako pripadnici gotovo svih religija u svojoj redovitoj praksi provode neke oblike kontemplativnih aktivnosti i/ili meditacije koji pomažu umanjivanju tjelesnog stresa i pomažu liječenju neovisno o tomu ima li pojedinac ikakvo znanje, iskustvo ili pak kakvu drugu poveznicu s religijskom tradicijom.⁶

Nadalje, misli vjere i nade u ozdravljenje i općenito pozitivne misli na neki način postaju kod oboljelih „ključ“ za otključavanje nutarnjeg tjelesnog prirodnog farmakološkog laboratorija, pa se time postiže „placebo“ učinak i događaju se pozitivne promjene bez primjene ikakvih farmakoloških sredstava.⁷

U vezi s četvrtim argumentom, kod utvrđenih pozitivnih učinaka molitve na zdravstveni status oboljelih isključen je gotovo svaki oblik prirodnih objašnjenja, bilo utjecaja društvene zajednice, bilo redukcije učinaka stresa ili pak ikakvog tjelesnog unutarnjeg iscjeliteljskog kapaciteta. Molitva na određeni način predstavlja neposrednu potporu božanske snage nepoznatog mehanizma, ali je ona važna i nezaobilazna jednostavno stoga što je učinkovita.⁸ Molitva mijenja zdravlje ljudi na način koji je neovisan o svim drugim čimbenicima, te kako su se bolesnici u skupini teško bolesnih osoba

³ Stewart Wolf, Predictors of myocardial infarction over a span of 30 years in Roseto, Pennsylvania, *Integrative physiological and behavioral science*, 27 (1992.) 3, 246-257.

⁴ Detaljnije vidi: Lisa Berkman – Leonard Syme, Social networks, host resistance, and mortality: a nine-year follow-up study of Alameda County residents, *American journal of Epidemiology*, 109 (1979.) 2, 186-204; Sarah Landis – Taylor Murray – Sherry Bolden – Phyllis Wingo, Cancer statistics, 1998, *CA: a cancer journal for clinicians*, 48 (1998.) 1, 6-29.

⁵ Usp. James Proctor, Introduction: Rethinking science and religion, u: J. Proctor (ed.), *Science, religion, and the human experience*, Oxford University Press, New York, 2005., 3-23.

⁶ Usp. Herbert Benson – Miriam Klipper, *The relaxation response (rev. ed.)*, Harper Torch, New York, 2000.; James Proctor, Introduction: Rethinking science and religion, 3-23.

⁷ Usp. Carol George, *God's Salesman: Norman Vincent Peale and the Power of Positive Thinking*, Oxford University Press, New York, 1993.

⁸ Usp. James Proctor, Introduction: Rethinking science and religion, 3-23.

za koje su drugi molili (zagovorna, posrednička molitva) oporavljali puno brže i imali su manje komplikacija povezanih s oporavkom negoli oni u kontrolnoj skupini, neovisno o tome jesu li ili nisu znali da se drugi za njih mole.⁹ U nekim drugim sličnim istraživanjima nisu utvrđeni takvi pozitivni rezultati molitve.¹⁰ McCullough i suradnici¹¹ su metaanalizom podataka prikupljenih na 42 neovisna uzorka ispitanika utvrdili značajnu povezanost mjera religijske uključenosti s nižim stupnjem smrtnosti.

DEFINICIJE I MJERENJE VJERE

Peter Hill i Ralph Hood¹² predstavili su više od stotinu različitih mjera vjere i religioznosti koje su korištene u istraživanjima, a među kojima se nalaze: višedimenzionalne ljestvice religioznosti (15 ljestvica), ljestvice *religijskih praksi i vjerovanja* (21 ljestvica), ljestvice *religijskih stavova* (13 ljestvica), ljestvice *religijskog razvoja* (8), ljestvice *religijske posvećenosti i uključenosti* (5), ljestvice *religijskih iskustava* (6), ljestvice *religijskog suočavanja i rješavanja problema* (3), ljestvice *viđenja smrti/zagrobnog života* (5), ljestvice *božanske intervencije/religijskog pripisivanja* (3), ljestvice *opraštanja* (2) i druge. Zbog višestruke kulturalnosti zapadnog društva u kojima su nastali, takvi su upitnici često konstruirani za mjerenje religioznosti i vjere u osoba koje mogu pripadati kako različitim denominacijama unutar jedne religije, tako i različitim religijama.

U društvenim istraživanjima *vjera* se najčešće definira kao *snaga religijskih vjerovanja* ili kao *intrinzična religioznost*. U ovom radu prikazane su samo dvije mjere vjere čijih će se nekoliko rezultata

⁹ Usp. Randolph Byrd, Positive therapeutic effects of intercessory prayer in a coronary care unit population, *Southern medical journal*, 81 (1988.) 7, 826-829; William Harris – Manohar Gowda – Jerry Kolb – Christopher Strychacz – James Vacek – Philip Jones – Alan Forker – James O’Keefe – Ben McCallister, A randomized, controlled trial of the effects of remote, intercessory prayer on outcomes in patients admitted to the coronary care unit, *Archives of Internal medicine*, 159 (1999.) 19, 2273-2278.

¹⁰ Usp. Anne Harrington, Uneasy Alliances: The Faith Factor in Medicine; the Health Factor, u: J. D. Proctor (ed.), *Science, religion, and the human experience*, Oxford University Press, New York, 2005., 287-308.

¹¹ Usp. Michael McCullough – William Hoyt – David Larson – Harold Koenig – Carl Thoresen, Religious involvement and mortality: A meta-analytic review, *Health Psychology*, 19 (2000.) 3, 211-222.

¹² Usp. Peter Hill – Ralph Hood Jr. (eds.), *Measures of religiosity*, Religious Education Press, Birmingham AL, 1999.

istraživanja detaljnije predstaviti: *Upitnik snage religijske vjere Sv. Klara*¹³ i *Religijski indeks Sveučilišta Duke*.¹⁴

Upitnik snage religijske vjere Sv. Klara je upitnik od 10 čestica (tvrđnji) koji mjeri snagu religijske vjere neovisno o denominaciji. Upitnik je stvoren na temelju susreta dvoje autora s religioznim pacijentima u tijeku njihova liječenja. Autori navode kako je za ovaj upitnik utvrđena visoka razina pouzdanosti tipa nutarnje konzistencije kao i pouzdanosti tipa podijeljenih polovica. Istraživanje ovim upitnikom potvrdilo je prethodne nalaze drugih autora kako ispitanici s visoko izraženom religijskom snagom imaju visoku razinu *samopoštovanja*.¹⁵ Također, potvrđeni su i prethodni nalazi o pozitivnim povezanostima između religioznosti i *adaptivnog suočavanja*¹⁶ te *nade*.¹⁷ Autori upitnika zaključuju kako su ispitanici s visoko izraženom religijskom snagom bolje prilagođeni od onih s niskom razinom religijske snage.¹⁸ Najvažniji doprinos takvom nalazu pripisuju čimbeniku *lokusa kontrole* koji se nalazi u osnovama kako pozitivnog mentalnog zdravlja tako i u osnovi religije. Autori smatraju kako su ti pojedinci u stanju održavati svoje karakteristike mentalnog zdravlja pozitivnim jer vjeruju da imaju nerealnu količinu kontrole nad svojim životima ili da to za njih Bog čini. Prema autorima, to pripisivanje osjećaja kontrole (*lokusa kontrole*), neovisno o izvoru njegova nastanka, može imati značajnu ulogu u jednadžbi religija/mentalno zdravlje, što dodatno potvrđuje i prethodne nalaze drugih autora. U istraživanju vrhunskih sveučilišnih igrača bejzbola utvrdili su zna-

¹³ Usp. Thomas Plante – Marcus Boccaccini, The Santa Clara strength of religious faith questionnaire, *Pastoral Psychology*, 45 (1997.) 5, 375-387.

¹⁴ Usp. Harold Koenig – George Parkerson Jr. – Keith Meador, Religion index for psychiatric research, *The American Journal of Psychiatry*, 154 (1997.) 6, 885-886; Harold Koenig – Arndt Bussing, The Duke University Religion index (DUREL): A five-item measure for use in epidemiological studies, *Religions*, 1 (2010.) 1, 78-85.

¹⁵ Usp. Darren Sherkat – Mark Reed, The effects of religion and social support on self-esteem and depression among the suddenly bereaved, *Social Indicators Research*, 26 (1992.) 3, 259-275; Thomas Plante – Marcus Boccaccini, Personality expectations and perceptions of Roman Catholic clergy members, *Pastoral Psychology*, 45 (1997.) 4, 301-315.

¹⁶ Usp. Mary-Alayne Hughes – Jeanette McCollum – David Sheftel – George Sanchez, How parents cope with the experience of neonatal intensive care, *Children's Health Care*, 23 (1994.) 1, 1-14; Richard Jenkins, Religion and HIV: Implications for research and intervention, *Journal of Social Issues*, 51 (1995.) 2, 131-144.

¹⁷ Usp. Catherine Ross, Religion and psychological distress, *Journal for the Scientific Study of Religion*, 29 (1990.) 2, 236-245; Beverly Hall, Ways of maintaining hope in HIV disease, *Research in Nursing & Health*, 17 (1994.) 4, 283-293;

¹⁸ Usp. Thomas Plante – Marcus Boccaccini, Reliability and validity of the Santa Clara strength of religious faith questionnaire, *Pastoral Psychology*, 45 (1997.) 6, 429-437.

čajne povezanosti između *snage religijske vjere s poricanjem tegoba i uznemirenosti*, s *izvanjskom kontrolom* te s *narcizmom*.¹⁹ Ispitanici koji su visoko procijenili snagu svoje religijske vjere pokazali su niske procjene *poricanja tegoba* i *izvanjske kontrole* te visoke procjene *narcizma*. U istraživanju utjecaja aerobnog vježbanja i drugih varijabli na fiziološke odgovore na stresore, na uzorku potomaka roditelja s hipertenzijom (visokim tlakom) utvrdili su značajne povezanosti između *snage religijske vjere* i mjera *represije* i *anksioznosti*. Ispitanicima koji su visoko procijenili snagu svoje religijske vjere utvrđene su niske procjene *anksioznost* i visoke procjene *represije*.²⁰

Religijski indeks sveučilišta Duke (engl. *The Duke University Religious Index*, nadalje DUREL) kratka je mjera vjere, metodološki čvrsta i moguće ju je jednostavno i lako koristiti kako u znanstvene, tako i u kliničke svrhe. Upitnik DUREL sadržava samo 5 čestica Likertova tipa procjene, a mjeri tri dimenzije vjere: *organiziranu, skupnu religijsku aktivnost* (skraćeno ORA) kojom se mjeri pohađanje organiziranih religijskih službi poput odlazaka na svetu misu, skupna molitva ili proučavanje Svetog pisma, te druge organizirane aktivnosti (samo jedno pitanje); *neorganiziranu, samostalnu religijsku aktivnost* (skraćeno NORA) poput molitve ili proučavanja Svetog pisma (samo jedno pitanje); *intrinzičnu religioznost ili vjeru* (skraćeno IR), koja mjeri osobnu religijsku posvećenost ili motivaciju (ukupno tri pitanja). Sa samo pet pitanja mjere se tri dimenzije religijske uključenosti, a moguće je koristiti je i kao jednodimenzionalnu mjeru *ukupne religijske uključenosti*. Autori navode kako su dva prva pitanja potekla iz raznih kliničkih istraživanja, dok su tri pitanja za mjeru *intrinzične religioznosti (vjere)* izlučena iz Hogeove (1972.) *ljestvice intrinzične religioznosti* od 10 čestica, koja je pak derivirana iz *ljestvice religijske orijentacije* Allporta i Rossa (1967.) s ukupno 20 čestica.²¹ Autori predlažu da se koriste sve tri odvojene mjere religijske uključenosti umjesto jedne zajedničke mjere religioznosti kako se ne bi dogodilo da jedna od subljestvica „poništi” utjecaj druge subljestvice na promatranu zavisnu varijablu (primjerice, na neku mjeru zdravstvenog statusa). Storch i suradnici²² su istražujući na

¹⁹ Prema: Thomas Plante – Marcus Boccaccini, The Santa Clara strength of religious faith questionnaire, *Pastoral Psychology*, 45 (1997.) 5, 375-387.

²⁰ Isto.

²¹ Prema: Harold Koenig – Arndt Bussing, The Duke University RELigion index (DUREL): A five-item measure for use in epidemiological studies, *Religions*, 1 (2010.) 1, 78-85.

²² Eric Storch – Jonathan Roberti – Amanda Heidgerken – Jason Storch – Adam Lewin – Erin Killiany – Audrey Baumeister – Erica Bravata – Gary Geffken,

dva odvojena uzorka ispitanika te koristeći se postupkom konfirmatorne faktorske analize utvrdili konstruktnu valjanost samo za jedan jedini čimbenik, onaj *ukupne religijske uključenosti*. Psihometrijska obilježja cjelokupne ljestvice DUREL vrlo su dobra, koeficijent test-retest pouzdanosti iznosi 0,91, pouzdanost tipa *nutarnje konzistencije* u različitim istraživanjima varira od 0,78 do 0,91, a *konvergentna valjanost* s drugim mjerama religioznosti varira od 0,71 do 0,86. Do sada je upitnik preveden na više od 10 jezika i validiran je na različitim populacijama, najčešće na studentima sveučilišta.²³

Caribe i suradnici²⁴ ovim su upitnikom istraživali postojanje mogućih razlika između skupine mentalno oboljelih koji su pokušali suicid i skupine zdravih osoba. Zdrave osobe bile su više *religiozne* (na svakoj od tri mjere religioznosti: OR, NORA i IR) i bile su manje *impulzivne* od 'bolesnih' osoba. Utvrđene razlike između dviju skupina i 'smjer' tih razlika autori tumače na mogući dvosmjernan način: viša religioznost pomaže zdravima u očuvanju njihova mentalnog zdravlja; mentalno oboljenje 'remeti' religijsku uključenost 'bolesnih' osoba.

Cruz i suradnici²⁵ ovim su upitnikom istraživali obilježja *religioznosti* i *kvalitete života* filipinskih bolesnika na hemodijalizi. Utvrđeno je kako su dimenzije *religioznosti* ORA i NORA povezane s nekim mjerama *kvalitete života* pacijenata na hemodijalizi. Dimenzija *religioznosti* IR je visoko i pozitivno povezna s mjerom ukupne *kvalitete života*. Oni ispitanici kod kojih je utvrđen visok stupanj *intrinzične religioznosti* iskazuju i visok stupanj osobne *ukupne kvalitete života*. Autori istraživanja preporučaju cjelovit pristup u pružanju njege bolesnicima na hemodijalizi, s posebnom pozornosti prema *duhovnoj njezi* kako bi se njome bolesnike ohrabrilo i potaknulo da poboljšaju ukupnu kvalitetu svojeg života i zdravlja.

The Duke Religion Index: A psychometric investigation, *Pastoral Psychology*, 52 (2004.) 2, 175-181.

²³ Usp. Harold Koenig – Arndt Bussing, The Duke University RELigion index (DUREL): A five-item measure for use in epidemiological studies, *Religions*, 1 (2010.) 1, 78-85.

²⁴ Usp. Andre Caribe – Marlos Rocha – Davi Junior – Paula Studart – Lucas Quarantini – Nicolau Guerreiro – Angela Miranda-Scippa, Religiosity and impulsivity in mental health: is there a relationship?, *The Journal of nervous and mental disease*, 203 (2015.) 7, 551-554.

²⁵ Usp. Jonas Cruz – Paolo Colet – Hikmet Gubeilat – Jazi Al-Otaibi – Erwin Coronel – Roderick Suminta, Religiosity and health-related quality of life: a cross-sectional study on Filipino Christian hemodialysis patients, *Journal of religion and health*, 55 (2016.) 3, 895-908.

Webb i suradnici²⁶ ovim su upitnikom istraživali predviđa li *osobna religioznost* pripadnika vojne službe prije upućivanja u dugotrajnu borbenu misiju i stupanj (razinu) njihove borbene izloženosti, njihov „posttraumatski” rast. Ovim istraživanjem nije utvrđen značajan stupanj predviđanja „posttraumatskog” rasta vojnika, ali su u istraživanju zamjetna ograničenja rada (malen broj ispitanika; ispitanika koji su pripadali nacionalnoj gardi i nisu bili puno izloženi borbenim djelovanjima neprijatelja).

OBILJEŽJA VRHUNSKIH SPORTAŠA

Richard Cox navodi kako su dva osnovna cilja kineziološke psihologije u sportu: potpora ostvarenjima sportskih postignuća sportaša te aktualizacija i razvoj svih sudionika u sportu.²⁷ Jean Williams i Vikki Krane²⁸ u svojem su preglednom radu analizom znanstvene literature identificirale velik broj psihosocijalnih obilježja visoko uspješnih sportaša, kao i one mentalne vještine kojima se ti sportaši koriste kako bi postigli optimalno psihološko stanje za uspješnu sportsku izvedbu. *Obilježja* uključuju: *kvalitetna samoregulacija pobuđenosti; visoko izraženo samopouzdanje; dobra koncentracija i fokusiranje pozornosti; kontrolirajući stavovi; pozitivna vizualizacija i samogovor; visoko izražena odlučnost i posvećenost sportskim ciljevima. Vještine* koje su koristili za postizanje „optimalnog” psihološkog stanja za sportski nastup uključuju: *postavljanje ciljeva; strategije kontrole misli; tehnike upravljanja pobuđenosti; kvalitetno razvijene planove za natjecanja; dobro razvijene strategije suočavanja s poteškoćama i stresnim situacijama te prednatjecateljske planove mentalne pripreme.* Gould, Dieffenbach i Moffett²⁹ u svojem

²⁶ Usp. Kurt Webb – William Buhrow – Rodger Bufford – Mark McMinn, *Effect of Religiosity and Combat Exposure on Combat Veteran Posttraumatic Growth* (2013.), dostupno na: http://digitalcommons.georgefox.edu/gscp_fac/3, (pristupljeno 15. 9. 2017.).

²⁷ Usp. Richard Cox, *Psihologija sporta - koncepti i primjene*, Naklada „Slap”, Jastrebarsko, 2005.

²⁸ Usp. Jean Williams – Vikki Krane, Psychological characteristics of peak performance, u: J.M. Williams (ed.), *Applied sport psychology: Personal growth to peak performance*, 4th ed, Mountain View, Mayfield, 2001., 137-147.

²⁹ Usp. Daniel Gould – Kristen Dieffenbach – Aaron Moffett, *The development of psychological talent in US Olympic champions*, Grant sponsored by the Sport Science and Technology Division of the United States Olympic Committee (USOC), Michigan State University, East Lansing, 2001; Daniel Gould – Kristen Dieffenbach – Aaron Moffett, Psychological characteristics and their development in Olympic champions, *Journal of applied sport psychology*, 14 (2002.) 3, 172-204.

su istraživanju psiholoških obilježja i njihova razvoja kod olimpijskih pobjednika intervjuirali i potom psihologijskim upitnicima mjerili deset olimpijskih pobjednika iz SAD-a (osvajачa ukupno 32 medalje na Olimpijskim igrama). Utvrdili si kako olimpijske pobjednike karakteriziraju: *samopouzdanje; mentalna čvrstoća/otpornost; sposobnost suočavanja sa stresom i kontrola anksioznosti; sposobnost fokusiranja pozornosti i blokiranja ometanja; sportska inteligencija; kompetitivnost; intrinzična motiviranost; etika teškog rada; osobna „dostupnost” treniranju od drugih; sposobnost za postavljanje i postizanje ciljeva; visoka razina dispozicijske nade; optimizam te adaptivni perfekcionizam*. Kvalitativni i kvantitativni nalazi ovog istraživanja gotovo u potpunosti potvrđuju prethodne nalaze³⁰ o povezanosti psiholoških obilježja sportaša s vrhunskom sportskom izvedbom. Na temelju nalaza istraživanja predlažu praktične smjernice i aktivnosti za trenerska i roditeljska djelovanja povezana s razvojem psiholoških obilježja sportaša u razvoju. Autori istraživanja preporučuju kako bi u daljnjim istraživanjima posebno trebalo istražiti odnos „novih” utvrđenih varijabli sa sportskim postignućem: *dispozicijska nada, optimizam i adaptivni perfekcionizam*. *Adaptivni perfekcionizam* definira se kao perfekcionizam koji je zdrav i normalan, a odnosi se na intenzivan napor koji pojedinac poduzima kako bi postigao određeni cilj.³¹ Gotwals i suradnici³² u sustavnom pregledu znanstvene literature utvrđuju kako su perfekcionistička nastojanja sportaša predominantno adaptivna, povremeno neutralna, a tek vrlo rijetko maladaptivna.

KONSTRUKTI POZITIVNE PSIHOLOGIJE I VJERA

Mjere koje su predložili Gould, Dieffenbach i Moffett³³ (*nada, optimizam i perfekcionizam*) spadaju u mjere *pozitivne psihologije*. U ovom je radu već prethodno navedeno kako je *vjera* pozitivno poveza-

³⁰ Jean Williams – Vikki Krane, Psychological characteristics of peak performance, 137-147.

³¹ Usp. Randy Frost – Richard Heimberg – Craig Holt – Jill Mattia – Amy Neubauer, A comparison of two measures of perfectionism, *Personality and individual differences*, 14 (1993.) 1, 119-126.

³² Usp. John Gotwals – Joachim Stoeber – John Dunn – Oliver Stoll, Are perfectionistic strivings in sport adaptive? A systematic review of confirmatory, contradictory, and mixed evidence, *Canadian Psychology/Psychologie canadienne*, 53 (2012.) 4, 263-279.

³³ Usp. Daniel Gould – Kristen Dieffenbach – Aaron Moffett, Psychological characteristics and their development in Olympic champions, *Journal of applied sport psychology*, 14 (2002.) 3, 172-204.

na i s *optimizmom* i s *nadom*.³⁴ S obzirom na narav i definiciju *vjere* kao mjere *snage religijske vjere*, te s obzirom na pozitivne povezanosti vjere s mjerama pozitivne psihologije, mjeru vjere moguće je kategorizirati više kao mjeru pozitivne psihologije nego kao jednu od mjera klasične psihologije.

Za razliku od *klasične psihologije* koja je često usmjerena na istraživanje 'negativnih' razlika i poremećaja u odnosu na uobičajeno funkcioniranje većine ljudi, *pozitivna psihologija* bavi se znanstvenim i u praksi primjenjivim otkrivanjem ljudskih *snaga* i promoviranjem *pozitivnog (optimalnog) funkcioniranja* ljudi. Tri različita modela klasifikacije ljudskih *snaga* načinile su skupine autora: *Gallupove teme talenta*, autora Buckinghama i Cliftona;³⁵ *40 razvojnih sredstava (aseta)*, autora Benzona i suradnika;³⁶ *vrijednosti u akciji*, autora Petersona i Seligmana.³⁷

Buckingham i Clifton³⁸ u okviru modela *Gallupove teme talenta* navode dvije temeljne strukture ljudskih snaga: *talenti* i *snage*. *Talente* definiraju kao „prirodno pojavljujuće sklopove misli, osjećaja ili ponašanja koji mogu biti produktivno primijenjeni” i potom manifestirani u životnim iskustvima karakteriziranih potrebama, brzim učenjem, zadovoljstvom i stalnošću. Oni su produkti normalnih, zdravih, razvojnih i uspješnih dječjih i adolescentskih iskustava. *Snaga* je kombinacija *talenta* s pridruženim znanjima i vještinama te predstavlja sposobnost da se omogući stalna, gotovo perfektna izvedba specifičnog zadatka. U okviru modela razvijeni su upitnici za mjerenje *snaga* za odrasle (engl. *Clifton StrengthsFinder*) i za mlade (engl. *Clifton Youth StrengthsExplorer*).

³⁴ Usp. Allen Sherman – Thomas Plante – Stephanie Simonton – Dawn Adams – Kaay Burris – Casey Harbison, Assessing religious faith in medical patients: Cross-validation of the Santa Clara Strength of Religious Faith Questionnaire, *Pastoral Psychology*, 48 (1999.) 2, 129-141; Eric Storch – Jonathan Roberti – Erica Bravata – Jason Storch, Psychometric investigation of the Santa Clara Strength of Religious Faith Questionnaire – Short form, *Pastoral Psychology*, 52 (2004.) 6, 479-483.

³⁵ Usp. Marcus Buckingham – Donald Clifton, *Now, discover your strengths*, Free Press, New York, 2001.

³⁶ Usp. Peter Benson – Nancy Leffert – Peter Scales – Dale Blyth, Beyond the „village” rhetoric: Creating healthy communities for children and adolescents, *Applied developmental science*, 2 (1998.) 3, 138-159.

³⁷ Usp. Christopher Peterson – Martin Seligman, *Character strengths and virtues: A handbook and classification*, American Psychological Association, Washington DC, 2004.

³⁸ Usp. Marcus Buckingham – Donald Clifton, *Now, discover your strengths*, Free Press, New York, 2001.

Benson i suradnici³⁹ su u okviru modela *40 razvojnih sredstava (aseta)* istraživanjima započetim od osamdesetih godina XX. stoljeća pokušali odgovoriti na problemsko pitanje: „Što djecu štiti od današnjih problema?“. *Sredstva (asete)* definiraju kao zdravorazumska, pozitivna iskustva i kvalitete. Identificirali su dvije odvojene skupine od po 20 sredstava (aseta) i podijelili ih na *unutarnja* (osobna obilježja i ponašanja koja potiču pozitivan razvoj mladih) i na *izvanjska sredstva* (stječu se interakcijom s ljudima i u ustanovama). Konstruirali su upitnik za mjerenje sredstava, a osim 40 sredstava upitnikom se mjeri i 8 *indikatora napretka*, 5 *razvojnih deficita*, te 24 *riskantna ponašanja*

Peterson i Seligman⁴⁰ u okviru modela *vrjednosti u akciji* navode tri temeljne strukture kao komponente karaktera: *vrline*, *snage* i *situacijske teme*. *Vrline* predstavljaju temeljna i općenita obilježja karaktera. Šest je vrlina: *mudrost i znanje* (spoznajne snage); *hrabrost* (ustrajavanje i ispunjavanje cilja usprkos poteškoćama); *humanost* (interpersonalne snage); *pravednost* (vrlina zdravog života u zajedništvu); *umjerenost* (uzdržljivost); te *transcendentnost* (sastavljena od: *razumijevanja i zahvalnosti za ljepotu i izvrsnost; zahvalnosti; nade; humora; duhovnosti*). *Snage* karaktera predstavljaju psihološke procese i mehanizme koji određuju *vrline* (ukupno ih je 24). *Situacijske teme* su specifične navike koje navode osobe da pokažu *snage* u određenim situacijama. Za *osobine* ličnosti navode kako su one također opće i stabilne, te da su dijelom oblikovane okruženjem pojedinca i stoga se mogu mijenjati.

U okviru pozitivne psihologije izdvajaju se i neke *pozitivne kognitivne mjere* kao stanja i procesi: *samoefikasnost*, koju Albert Bandura⁴¹ definira kao: „*ljudska vjerovanja u svoje sposobnosti koje će proizvesti željene učinke njihovih aktivnosti*“, a James Maddux⁴² kao: „*ono što vjerujem da mogu učiniti s mojim sposobnostima u određenoj situaciji*“; *optimizam*, pri čemu se izdvajaju dva donekle različita

³⁹ Usp. Peter Benson – Nancy Leffert – Peter Scales – Dale Blyth, Beyond the „village” rhetoric: Creating healthy communities for children and adolescents, *Applied developmental science*, 2 (1998.) 3, 138-159.

⁴⁰ Usp. Christopher Peterson – Martin Seligman, *Character strengths and virtues: A handbook and classification*, American Psychological Association, Washington DC, 2004.

⁴¹ Usp. Albert Bandura, *Self-efficacy: The exercise of control*, Freeman, New York, 1997.

⁴² Usp. James Maddux, Stopping the „madness”: Positive psychology and the deconstruction of the illness ideology and the DSM, u: C. R. Snyder - S. J. Lopez (eds.), *The handbook of positive psychology*, Oxford Press, New York, 2002., 13-25.

konstrukta: prvi, *naučeni optimizam*,⁴³ za koji navodi kako optimist koristi adaptivne uzročne atribucije kako bi objasnio iskustva ili događaje; drugi, *optimizam*⁴⁴ definira kao stabilnu tendenciju „u vjerovanju da će se radije dogoditi dobre nego loše stvari”; *nada*⁴⁵ se definira kao cilju usmjereno mišljenje u kojem je osoba koristi kao percipirani kapacitet za nalaženje ruta ka željenom cilju (*putno mišljenje*) i kao potrebne motivacije za korištenje tih ruta (*agensno mišljenje*). Sve te kognitivne mjere pozitivne psihologije značajni su prediktori pozitivnih rezultata i postignuća u velikom broju životnih područja.

ISTRAŽIVANJA VJERE U HRVATSKOJ

Istraživanja vjere u Hrvatskoj moguće je uvjetno podijeliti u dva korpusa istraživanja. Prvi, brojniji i veći, je korpus istraživanja u kojem su se istraživanja vjere i općenito religije uglavnom bavila utvrđivanjem sociodemografskih odrednica i obilježja društvene 'skupine' vjernika većinom u području sociologije i drugih društvenih znanstvenih polja te područja humanističkih znanosti. Istraživanja vjere provedena do početka Domovinskog rata u Hrvatskoj često su bila 'opterećena' političkim stavovima i obilježjima. Istraživanja provedena nakon tranzicije društva u višestranački parlamentarni sustav često su usmjerena na utvrđivanje obilježja i odrednica različitih skupina vjernika.⁴⁶

Dinka Marinović Jerolimov⁴⁷ navodi kako su se više religioznima pokazale žene, osobe s nižom školskom spremom i iz sela, poljo-

⁴³ Usp. Martin Seligman, *Learned optimism*, Knop, New York, 1991.

⁴⁴ Michael Scheier – Charles Carver, Optimism, coping, and health: assessment and implications of generalized outcome expectancies, *Health psychology*, 4 (1985.) 3, 219-247.

⁴⁵ Usp. Charles Richard Snyder, *The psychology of hope: You can get there from here*, Free Press, New York, 1994.

⁴⁶ Usp. Gordan Črpić – Stjepan Kušar, Neki aspekti religioznosti u Hrvatskoj, *Bogoslovska smotra*, 68 (1999.) 4, 513-563; Siniša Zrinščak – Gordan Črpić – Stjepan Kušar, Vjerovanje i religioznost, *Bogoslovska smotra*, 70 (2000.) 2, 233-255; Krunoslav Nikodem, Religijski identitet u Hrvatskoj. Dimenzije religijskog identiteta i socio-ekološke orijentacije, *Socijalna ekologija: časopis za ekološku misao i sociologijska istraživanja okoline*, 13 (2004.) 3-4, 257-286; Mladen Labus, Vrijednosne orijentacije i religioznost, *Sociologija sela*, 43 (2005.) 2, 383-408; Dinka Marinović Jerolimov, Tradicionalna religioznost u Hrvatskoj 2004.: između kolektivnoga i individualnoga, *Sociologija i prostor: časopis za istraživanja prostornoga i sociokulturnog razvoja*, 43 (2005.) 2, 303-338.

⁴⁷ Usp. Dinka Marinović Jerolimov, Tradicionalna religioznost u Hrvatskoj 2004., 303-338.

privrednici, domaćice i umirovljenici, te ispitanici iz splitske i osječke makroregije. Kao najslabiji prediktor vjerovanja, bilo crkvenih bilo alternativnih vjerovanja, pokazala se dob ispitanika.

Krunoslav Nikodem⁴⁸ navodi kako u suvremenom hrvatskom društvu prevladava tradicionalna dimenzija religijskog identiteta, temeljena, prije svega, na iskazivanju konfesionalne pripadnosti, vjerovanju u osnovna načela dominantne religije (kršćanstva) i religijskoj praksi. Odnos između dimenzija religijskog identiteta i socio-ekoloških orijentacija pokazuje povezanost tradicionalne dimenzije religijskog identiteta i antropocentrizma i naturalizma. Takvo stanje sugerira da sa stajališta ove dimenzije religijskog identiteta ne postoji jasno razlikovanje navedenih socio-ekoloških orijentacija. Također je utvrđena povezanost spolno moralne dimenzije religijskog identiteta i antropocentrizma te socijalno asketske dimenzije i naturalizma.

Mladen Labus⁴⁹ na uzorku punoljetnih stanovnika Zagrebačke županije istražuje društvene i religijske promjene u hrvatskom društvu u kontekstu procesa tranzicije iz predmodernog društva u moderno društvo. Religioznost nije značajno povezana s indeksima vrijednota te ne utječe statistički značajno ni na prihvaćanje ni na odbijanje vrijednota, što može značiti da su društvene vrijednote označene bitnim konstitutivnim dijelom globalnog procesa modernizacije i nose u sebi dublje slojeve univerzalnog značenja za čovjeka, poput velikih svjetskih religija, pa su im po svojim etičkim vrijednostima sukladne.

Drugi, manji i manje brojan korpus istraživanja vjere i religioznosti odnosi se na istraživanja kojima je cilj istražiti fenomen *vjere* kao *snage religijskih vjerovanja* (kognicije, afekata...), pri čemu su autori tih istraživanja često bili psiholozi. Na hrvatskim sveučilištima pokrenuti su kolegiji koji se bave proučavanjem *psihologije religioznosti* koja istražuje religiozno iskustvo i religiozno doživljavanje primjenom empiričko-induktivne metode, a u svojem kurikulumu sadrže i teme koje se bave duševnim zdravljem i dušobrižništvom.⁵⁰ Bezinović, Marinović Bobinac i Marinović

⁴⁸ Usp. Krunoslav Nikodem, Religijski identitet u Hrvatskoj. Dimenzije religijskog identiteta i socio-ekološke orijentacije, *Socijalna ekologija: časopis za ekološku misao i sociologijska istraživanja okoline*, 13 (2004.), 3-4, 257-286.

⁴⁹ Usp. Mladen Labus, Vrijednosne orijentacije i religioznost, *Sociologija sela*, 43 (2005.) 2, 383-408.

⁵⁰ Usp. Šimun Šito Ćorić, *Psihologija religioznosti*, Naklada „Slap”, Jastrebarsko, 2003.; Goran Kardum, *Psihologija religioznosti, detaljne informacije* (2013.).

Jerolimov⁵¹ navode kako je u Hrvatskoj religioznost relativno slabo istražen psihološki fenomen, izuzevši nekoliko istraživanja Štefice Bahtijarević, 1969., 1975., 1985., i Gorana Milasa, 1991.

Na uzorku od 3768 adolescenata iz dvije županije autori Bezinović, Marinović Bobinac i Marinović Jerolimov⁵² konstruiraju kratku ljestvicu religioznosti od 5 čestica koja mjeri različite aspekte *religioznih kognicija*. Ljestvica je oblikovana na način da ispitanici čitajući tvrdnje procjenjuju učestalost *osobnog religioznog doživljavanja* ili *religioznih kognicija* na Likertovoj mjernoj ljestvici od pet stupnjeva. Pouzdanost tipa *unutrašnje konzistencije* ljestvice iznosi 0,88, a valjanost ljestvice potvrđena je na dva načina: utvrđivanjem diskriminativnosti na specifičnim poduzorcima ispitanika i usporedbom ljestvice s postojećim postupcima mjerenja religioznosti (kao *religijske samoidentifikacije* i kao *religijske prakse*). Zaključak je autora kako konstruirana ljestvica može poslužiti kao praktična, kratka, visoko pouzdana i valjana mjera za istraživanje religioznosti na hrvatskom jezičnom području.

Sinovčić, Milavić i Trut⁵³ su koristeći se istom mjerom *kratke ljestvice religioznosti* na uzorku srednjoškolaca Splitsko-dalmatinske županije utvrdili kako su učenice religioznije od učenika. U poduzorku učenika mjere stavova i osobne religioznosti snažnije su povezane od onih utvrđenih na poduzorku učenica. Na poduzorku učenika utvrđeno je da oni koji su religiozniji imaju i nešto više izražene postmaterijalističke vrijednosti. Religioznost najviše diskriminira skupinu učenica s izraženijim postmaterijalističkim vrijednostima od dvaju skupina učenica s izraženim i mješovitim i materijalističkim vrijednostima.

Ivana Bendra⁵⁴ je istraživanjem uloge *religioznosti* u kriznim društvenim situacijama na primjeru Domovinskog rata u Vukovaru utvrdila kako stanovništvo primarno prakticira individualni osobni odnos prema transcendentnom biću (Bogu), koji ima pozitivnu ulo-

dostupno na: http://www.ffst.unist.hr/predmet/psirel?@=20obg#news_67094, (pristupljeno 15. 9. 2017.).

⁵¹ Usp. Petar Bezinović – Ankica Marinović Bobinac – Dinka Marinović Jerolimov, *Kratka ljestvica religioznosti: validacija na uzorku adolescenata, Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja*, 14 (2005.) 1-2, 135-153.

⁵² Isto.

⁵³ Usp. Petra Sinovčić – Boris Milavić – Vesna Trut, Odnos religioznosti, stavova o nacionalizmu i o rodnim ulogama s postmaterijalističkim vrijednostima splitskih srednjoškolaca, *Revija za sociologiju*, 46 (2016.) 1, 5-31.

⁵⁴ Usp. Ivana Bendra, Uloga religioznosti u kriznim društvenim situacijama. Primjer Domovinskog rata u Vukovaru, *Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja*, 26 (2017.) 1, 19-40.

gu u procesu suočavanja stanovništva s novonastalim okolnostima te snažno utječe na njihovo individualno i društveno ponašanje. Prakticiranje takva odnosa omogućilo im je postizanje sekundarne kontrole nad vlastitim životom (*sekundarna kontrola* je tehnika suočavanja s poteškoćama) kao *supstitucije* (oblik ponašanja u suočavanju s kriznom društvenom situacijom) za nemogućnost primarne kontrole te za razvijanje duhovne snage i na taj način lakše suočavanje s tadašnjom kriznom društvenom i ratnom situacijom. *Duhovno osnaživanje* i *osobna religioznost* pružala je stanovnicima duhovnu snagu koja im je omogućavala lakše suočavanje s nehumanim uvjetima boravka, kao i s raznim oblicima psihološko-fiziološkog zlostavljanja. Kontrola nad vlastitim životom u trenutcima dovedenosti do krajnjih granica izdržljivosti i *osobna religioznost* omogućila im je postizanje sekundarne kontrole nad vlastitim životom. Pojmovi *supstitucije* (oblik ponašanja u suočavanju s kriznom društvenom situacijom) i *sekundarne kontrole nad primarnom kontrolom* (tehnike suočavanja s poteškoćama) preuzeti su iz istraživanja Čorića (2002.),⁵⁵ kao indikatori za objašnjenje i razumijevanje fenomena religioznosti u istraživanom kontekstu.

Karninčić, Drašinac i Kardum⁵⁶ su primjenjujući *upitnik religijske snage Sv. Klara* na uzorcima studenata, profesionalnih sportaša i vojnika utvrdili kako *religioznost* ne razlikuje skupine ispitanika s obzirom na njihov spol, dob i stupanj uključenosti u sport, ali da postoji značajna razlika s obzirom na ono čime se bave, njihovo zanimanje. Viša razina *vjerske snage* utvrđena je kod pripadnika vojske, kod studenata ekonomije i prava te kod studenata humanističkih i društvenih znanosti. Autori navode kako je i u nekim drugim istraživanjima⁵⁷ potvrđena visoka razina religioznosti na uzorku vojnog osoblja. Niža razina *snage vjere* utvrđena je kod studenata tehničkih studija, studenata stručnih studija, kao i kod sportaša. U ovom istraživanju vjera je utvrđena kao zaštitni čimbenik za konzumiranje alkoholnih pića, što je u skladu s nalazom dru-

⁵⁵ Isto.

⁵⁶ Usp. Hrvoje Karninčić – Gordan Drašinac – Goran Kardum, Engagement in Sports Activity as an Important Factor Among Sports Activity, Religiosity and Alcohol Consumption, u: D. Milanović - G. Sporiš - S. Šalaj - D. Škegro (eds.), *8th International Scientific Conference on Kinesiology*, Faculty of Kinesiology, Zagreb, 2017., 516-521.

⁵⁷ Usp. Sandra McLaughlin – Andrew McLaughlin – John Van Slyke, Faith and religious beliefs in an outpatient military population, *Southern medical journal*, 103 (2010.) 6, 527-531.

gih istraživanja,⁵⁸ dok je bavljenje sportom utvrđeno i kao čimbenik rizika i kao zaštitni čimbenik za konzumiranje alkoholnih pića, ovisno o motivima uključivanja pojedinca u sport.

PRIJEDLOZI ZA PROVEDBU ISTRAŽIVANJA

Na temelju prethodno navedenog preporučuje se u okviru hrvatskog društva provesti kvalitativna i kvantitativna istraživanja o odnosu vjere i sporta. Kvalitativna istraživanja, provedena na manjim skupinama iskusnih i profesionalnih sportaša (moguće i sa skupinom 'umirovljenih' sportaša) te skupinama mladih, amaterskih sportaša, moguće je usmjeriti na utvrđivanje duhovnih potreba sportaša, ali i poželjnih oblika duhovne potpore i skrbi za one koji iskazuju potrebu za pomoći. Preporučuje se da se posebna pozornost usmjeri na identificiranje potreba mladih sportaša u razvoju, kako u cilju poboljšanja njihova sportskog postignuća i razvoja njihovih životnih vještina, tako i u cilju razvoja njihove osobne izvrsnosti za život općenito. Kvantitativna istraživanja poželjno je provoditi sudjelovanjem interdisciplinarnog znanstvenog tima, na općoj populaciji mladih i na uzorcima sportaša s ciljem konstrukcije novih mjera ili pak validacije različitih međunarodno priznatih mjera *vjere*, tako i drugih mjera psiholoških obilježja; koristeći se kvalitetnim i validiranim mjerama provesti istraživanja na populaciji mladih (na općoj i sportskoj populaciji mladih), utvrditi odnose mjera *vjere* s određenim mjerama iz područja pozitivne psihologije (primjerice: *optimizam*, *nada*, *samoefikasnost*, *opraštanje*, *adaptivni perfekcionizam* i druge), te kod sportaša i mjerama iz područja kineziološke psihologije (i obilježja sportaša, kao i razina njihove vještine).

PRIJEDLOZI ZA PODUZIMANJE AKTIVNOSTI

U cilju potpore sportašima vjernicima preporučuje se razmotriti, a potom po potrebi i provoditi sljedeće aktivnosti:

- Otvoriti stalne komunikacijske kanale za pružanje duhovne potpore sportašima vjernicima u potrebi, uzimajući u obzir mogući različit stupanj njihove potreba (temeljni, savjetodavni ili pak duboki). Osiguravanje mogućnosti sportašima u potrebi

⁵⁸ Usp. Cheryl Holt – David Roth – Jin Huang – Eddie Clark, Gender differences in the roles of religion and locus of control on alcohol use and smoking among African Americans, *Journal of studies on alcohol and drugs*, 76 (2015.) 3, 482-492.

da svojevoljno potraže i potom dobiju kvalitetnu i primjerenu duhovnu potporu iznimno je važan korak u njihovu sportskom, duhovnom i životnom razvoju.

- Uvesti posebne sportske kapelane ili duhovnike za zainteresirane sportske klubove. Gamble, Hill i Parker⁵⁹ proveli su istraživanje s nekoliko sportskih kapelana i sportskih psihologa angažiranih u klubovima engleske *Premiership* nogometne lige. Zaključili su kako se uloge i aktivnosti sportskih kapelana i psihologa u znatnoj mjeri preklapaju, te su identificirali određene zapreke koje ograničavaju potporu koju ovi stručnjaci nude sportašima, a na kojima bi zajedničkim naporima mogli raditi. Duhovna potpora koju pružaju kapelani dobro je poznata i primjenjuje se u nekim drugim populacijama, poput populacija pripadnika oružanih snaga ili pak studenata sveučilišta. Mosley i suradnici⁶⁰ su, provodeći intervju s nekoliko vrhunskih sportaša kršćanskog svjetonazora, utvrdili kako oni iskazuju specifične potrebe za određenom prilagođenom potporom pruženom od strane sportskih psihologa kako bi postigli izvrsnost u sportu, ali i u životu općenito. Sarkar, Hill i Parker⁶¹ naglašavaju potrebu da sportski psiholozi koji rade s religioznim i duhovnosti naklonjenim sportašima imaju visoke razine *kulturalne svjesnosti* (poznavanje vjerovanja i vrijednosti) te *kulturalna znanja i vještine* (razumijevanje različitih religijskih praksi). Upoznavanje etičkih smjernica povezanih s religijom i duhovnošću te spoznajno razumijevanje religije i duhovnosti po njima su tek samo prvi koraci u smjeru ostvarenja uspješnog rada sportskog psihologa. Watson i Nesti⁶² naglašavaju potrebu za pružanje interdisciplinarnе potpore vrhunskim sportašima.

⁵⁹ Usp. Richard Gamble – Denise Hill – Andrew Parker, Revs and psychos: Role, impact and interaction of sport chaplains and sport psychologists within English premiership soccer, *Journal of Applied Sport Psychology*, 25 (2013.) 2, 249-264.

⁶⁰ Usp. Michael Mosley – Desiree Frierson – Yihan Cheng – Mark Aoyagi, Spirituality & Sport: Consulting the Christian Athlete, *The Sport Psychologist*, 29 (2015.) 4, 371-386.

⁶¹ Usp. Mustafa Sarkar – Denise Hill – Andrew Parker, Reprint of: Working with religious and spiritual athletes: Ethical considerations for sport psychologists, *Psychology of Sport and Exercise*, 17 (2015.) 5, 48-55.

⁶² Usp. Nick Watson – Mark Nesti, The role of spirituality in sport psychology consulting: An analysis and integrative review of literature, *Journal of applied sport psychology*, 17 (2005.) 3, 228-239.

ZAKLJUČAK

Nedvojbeno je kako sportaši vjernici, bili oni početnici ili vrhunski sportaši, bili stariji ili mlađi, imaju potrebu za određenom vrstom duhovne potpore. Njihove se potrebe oblikuju dijelom na temelju njihove pripadnosti određenoj vjeroispovijesti kroz vjersku praksu, a dijelom kroz njihova osobna iskustva, težnje i tegobe. Na temelju navedenih primjera i argumenata iz područja odnosa *vjere i zdravlja* moguće je očekivati veliku važnost, ali i pozitivnu učinkovitost primjena različitih vjerskih intervencija za sudionike u područje sporta.

Medijski napisi i istraživanja kojima se istražuju duhovne potrebe sportaša ili se pak istražuje rad sportskih psihologa ukazuju na to kako sportaši ponajprije traže duhovnu potporu u cilju ostvarivanja vrhunskih sportskih postignuća. Međutim, većina mladih sportaša uopće ne dosegne visoku razine natjecateljske uspješnosti i stoga ne nastupi na nekom od međunarodnih natjecanja, nego najčešće prekinu svoje bavljenje sportom zbog drugih ciljeva ili se nastave amaterski baviti sportom. Uzimajući u obzir jedno i drugo, autor rada smatra kako je drugi temeljni cilj sportske psihologije (aktualizacija i razvoj svih sudionika u sportu) u praksi dijelom zapostavljen ili zanemaren. Ostvarenje ovog cilja nije zadaća samo sportske psihologije i psihologa, nego i svih onih koji rade sa sportašima, posebice onih koji rade s mladima tijekom njihova odrastanja. Preporučuje se aktivno pomoći svim onim mladim sportašima koji su daleko od žarišta ikakve medijske pozornosti; pomoći onima koji su osjetljivi u njihovu suočavanju s mnogobrojnim stresnim situacijama; pomoći im u njihovu razvoju i odrastanju; pomoći im da razviju primjerene ciljeve i očekivanja od bavljenja sportom; pomoći im pritom razviti životne i sportski specifične vještine za ostvarivanje tih ciljeva. Područje potreba za mlade sportaše vjernike je vrlo široko područje, u kojem bi se mogla ostvariti mnogobrojna 'duhovna' postignuća i uspjesi. Za vrhunske i profesionalne sportaše-vjernike sve se više prepoznaje važnost njihovih duhovnih potreba, pa se, prema mogućnostima i razumijevanju sportskih klubova ili pak samih pojedinaca sportaša, to njima i pokušava osigurati na različite načine.

Interdisciplinarnost i sinergija djelovanja stručnjaka iz različitih područja u potpori sportašima je nužna. Znanstvena istraživanja koja mogu znanstveno precizno utvrditi moguće učinke različitih intervencijskih programa i aktivnosti također su nužnost, a iziskuju sudjelovanje znanstvenika iz različitih znanstvenih polja i područja. Dakle, interdisciplinarnost u istraživanju sportaša može

pomoći kako značajnom približavanju i sinergijskom djelovanju na zajedničkim ciljevima, tako i u 'probijanju zapreka' između pojedinih područja stručnog djelovanja. Pritom je nužnost uključivanja i znanstvenika i stručnih poučavatelja iz područja duhovnosti te stručnjaka za pružanje duhovno-pastoralne potpore nezaobilazna.

Na kraju, umjesto da se ovim radom omogućiti jednoglasno i lagano 'usvajanje' zaključaka prikupljenih pregledom znanstvene literature, autor smatra primjerenim postaviti određena pitanja kao osnovicu za daljnja razmatranja. Pitanja mogu pomoći stručnjacima u razvoju njihove svjesnosti o duhovnim potrebama sportaša vjernika. Ona mogu biti i od pomoći u iznalaženju mogućih odgovora na neka buduća pitanja koja bi stručnjaci i znanstvenici tek trebali prepoznati, izlučiti, oblikovati i potom sebi postaviti kao buduće radne i/ili istraživačke probleme.

Komu će Gospodin pomoći da ostvari svoj cilj u nekom sportskom nastupu, događaju u kojem dva sportaša nastupaju jedan protiv drugoga? Sportašu vjerniku ili pak sportašu koji ne vjeruje, a nastupaju jedan protiv drugog? Što ako su oba sportaša koji nastupaju jedan protiv drugoga vjernici, kome će onda pomoći? Onome koji izvodi udarac ili onome koji se brani? Iskusnom ili pak mladom sportašu? Obojici ili nikome? ... Moguće je kako su sva ova pitanja krivo utemeljena i postavljena! Je li uopće pobjeda u sportskom susretu jedino mjerilo uspjeha za sportaša vjernika? Je li poraz u jednom sportskom susretu znak kako je sportaša Gospodin napustio? Moguće je kako bi se oba sportaša vjernika u ovom sportskom susretu trebala više truditi u prepoznavanju i prihvaćanju Gospodinove volje za svakog od njih. Mir i pouzdanje kojima sportaš vjernik svojom vjerom 'prihvaća' krajnji sportski rezultat (bilo poraz, bilo pobjedu), mogu mu biti od velike pomoći u kasnijem rješavanju osobnih nedoumica, tegoba i životnih problema.

Neposredno prije odlaska na Olimpijsko finale trener me je povukao na stranu i zajedno smo se molili kao što smo to činili još od koledža. Čuo sam kako drugi sportaši traže od Boga da im dopusti pobijediti, što smatram smiješnim. Međutim, trener je od Boga jednostavno tražio da me održi zdrava te, ako to bude Njegova volja, da mi dopusti da trčim što je moguće bolje. „Bog me blagoslovio svojim talentom”, pomislio sam kad je molitva završila. „Njegov posao je bio završen i bilo je na meni i samo na meni samome da osvojim ovu utrku.”⁶³

Michael Johnson, četverostruki olimpijski prvak

⁶³ Michael Johnson, *Gold rush: What makes an Olympic champion?*, Harper Sport, London, 2011., 17.

RELIGION AND SPORT - RELATIONS AND PERSPECTIVES

Abstract

Religion (faith) plays a very important role in the lives of many individuals and therefore, in the last few decades, it has become increasingly frequent in research, both in general population and in clinical environment. In social researches, religion (faith) is often defined as the power of religious beliefs or as intrinsic religiosity. This paper presents the often used measures of faith, such as the Santa Clara Strength of Religious Faith Questionnaire, of the authors Plante and Boccaccini, 1997, and the Duke University Religion Index, of the authors Koenig and Büssing, 2010. Because of the multiple culturality of western society in which these questionnaires have originated, they are most often constructed to measure religiosity in persons who may belong to different denominations within a religion and to different religions. The basic findings of the established relationships between the measures of religiosity and various psychological constructs in general and in some clinical populations, especially in the athletes and youth population, are presented. There was a positive correlation between the power of religiosity and self-esteem of the examinees as well as between the power of religiosity with perceived coping, with hope and optimism as the measures of positive psychology. The results of various studies conducted in the Croatian society were also presented. Guidelines, as well as the possible research issues for the implementation of future researches, are proposed.

Key words: intrinsic religiosity, hope, positive psychology, religiosity, spiritual support